

2330, p. 2 et 3. — Procès intenté au nom de l'Empereur par le procureur général de Namur à l'abbaye de *Floreffe* à la suite de la saisie des biens de l'hôpital de Marche-les-Dames, par la dite abbaye. — 1788, juin-juillet.

2571-2603. — Actes du *Comité Secret* créé pendant les troubles de 1789. — On y trouve des pièces relatives aux poursuites contre les abbés du Brabant, soupçonnés de favoriser l'émeute.

Bruxelles.

Jos. LEFEVRE

* * *

ENQUETE PAR L'ABBE D'AVARBODE EN VUE DE
LA PROMOTION DU JANSENISTE, HENRI VAN
DER CAELEN, A L'EVECHE DE RUREMONDE
(1645)

On connaît le rôle joué par les deux docteurs de Louvain Fromond et Van der Caelen dans l'édition de l'*Augustinus* de l'évêque d'Ypres, Jansenius

On sait aussi que, nonobstant cette intervention, qui parut suspecte à plusieurs, l'un de ces deux personnages, Henri Van der Caelen, fut promu peu après par le primat de Belgique, Jacques Boonen, à l'archidiaconat de Malines et proposé par lui à la Cour de Madrid, en 1644, comme titulaire de l'évêché de Ruremonde.

Avant de ratifier cette proposition, le Saint Siège exigea des garanties et fit souscrire à Van der Caelen une formule dans laquelle il désavouait sa conduite passée. Après un premier mouvement de bonne volonté, Van der Caelen revint sur sa décision et déclara à l'Internonce, le 8 janvier 1646, qu'il ne pouvait s'empêcher de voir dans l'ouvrage de Jansenius un abrégé fidèle de la doctrine de Saint Augustin. Aussi, le 28 du même mois, il dut renoncer définitivement au droit acquis par la provision du roi d'Espagne (1).

Ce qui est moins connu, c'est l'intervention, dans cette affaire, de l'abbé d'Averbode Nicolas Ambrosi (1633-1647) (2).

(1) Sur la carrière d'Henri Van der Caelen, voir Hermant, *Mémoires sur l'histoire ecclésiastique du XVIIe siècle (1630-1663)*, t. I, p. 394-395. Paris, éd. Gazier, 1905-1910 et A. De Meyer, *Les premières controverses jansénistes en France (1640-1649)*, p. 86-89. Louvain, 1917.

(2) Sur la prélature de l'abbé Ambrosi voir Pl. Lefèvre, *L'abbaye norbertine d'Averbode pendant l'époque moderne (1591-1797)*, p. 11-15. Louvain, 1924.

Depuis le début de sa carrière, Van der Caelen, avait entretenu des relations très amicales avec les prémontrés. Lorsqu'au mois de février 1604 il voulut se rendre à Louvain en vue d'y étudier la théologie, c'est à l'abbé d'Averbode, Mathias Valentyns, — le prédécesseur immédiat de Nicolas Ambrosi, — qu'il s'adressa pour obtenir une place de boursier au collège du Saint-Esprit. Le prélat, qui se disait parent du jeune clerc, le recommanda chaudement auprès du président de ce collège. Il voyait dans son protégé un étudiant d'une grande perspicacité d'esprit et d'une modestie au dessus de toute épreuve (3).

Il faut croire que la démarche de l'abbé d'Averbode n'aboutit pas, car dans une lettre adressée le 9 mai de l'année suivante à Jansoni, président du collège du Pape, le prélat remercie celui-ci pour l'accueil fait à Van der Caelen dans cette dernière pédagogie (4).

Sont-ce ces relations de jadis qui portèrent l'archevêque de Malines à s'adresser à un des abbés d'Averbode, lorsqu'en 1644, il fut question de Van der Caelen pour le siège de Ruremonde ? Nous l'ignorons. En tout cas, par une lettre datée du 24 décembre de cette année, le prélat demanda à Nicolas Ambrosi de bien vouloir se charger de l'enquête prescrite en pareille occurrence par le Concile de Trente. Un formulaire joint à cette missive devait être rempli par tous les témoins à interroger (5).

L'abbé se rendit de bonne grâce au désir de l'archevêque. En présence de Chrétien Servaes, notaire public du Brabant, il convoqua les témoins à Averbode, le 5 janvier 1645, et y entendit sept dépositions. Il termina son enquête deux jours après et put témoigner à l'autorité diocésaine qu'elle était entièrement favorable au candidat.

Assurément il serait téméraire d'en appeler aux affirmations contenues dans ce document pour juger des aptitudes de Van der Caelen. Ce qui importe plus, ce sont les détails fournis par les déclarants sur la famille, la jeunesse et les premières fonctions du promovendus.

(3) Mathias Valentyns fut abbé d'Averbode de 1591 à 1635. P. Lefèvre, o. c., p. 4-11. — La lettre dont il est question ici est datée du 4 février 1604. On en trouvera le texte en annexe.

(4) Porro M. Henricum Calenum, Beringensem, me aliquo licet remoto consanguinitatis gradu contingentem, in vestro collegio receptum plurimum gaudeo, Deum deprecans ut huic pietate simul et scientia proficiendi gratiam donare... dignetur. Archiv. de l'abbaye d'Averbode, sect. I, reg. 276, fol. 11vo-12.

(5) Document n° I.

C'est ce qui m'a engagé à publier intégralement cette pièce. J'y ajoute le texte de la commission de l'archevêque avec le formulaire à remplir, ainsi que la lettre de l'abbé Valentyns au président du Saint-Esprit qui, elle aussi, est intéressante à plusieurs points de vue.

Plac. LEFEVRE, O. Praem.
Attaché aux Archives Générales
du Royaume à Bruxelles.

I. Lettre de l'archevêque de Malines, Jacques Boonen, à l'abbé d'Averbode, le chargeant d'ouvrir une enquête à Beeringen sur les précédents d'Henri Van der Caelen. — 1644, décembre 27.

Jacobus, Dei et apostolicae sedis gratia, archiepiscopus Mechliniensis, Reverendo admodum in Christo Patri, Domino Nicolao, abbati monasterii Averbodiensis, Ordinis Praemonstratensis, salutem in Domino sempiternam.

Exhibitis nobis nuper per Admodum Reverendum Dominum Henricum Calenum, presbyterum, S. Th. licentiatum, archiepiscopatus nostri in spiritualibus vicarium generalem et ejusdem metropolitanae ecclesiae archidiaconum et canonicum, et per nos lectis litteris Serenissimi Domini nostri Philippi, regis Hispaniarum, per quas constabat pretactum Serenissimum regem ad ecclesiam cathedralen Rurenmundensem, per obitum quondam bonae memoriae R^{mi} Domini Jacobi a Castro, novissimi ejusdem ecclesiae episcopi et pastoris, vacantem, dictum Admodum R^m Henricum Calenum, Sanctissimo in Christo Patri ac Domino Innocentio decimo, divina providentia sacrosanctae romanae et universalis ecclesiae pontifici maximo, nominasse et praesentasse. Nos, prout ex officii nostri debito, ratione archiepiscopalis dignitatis, juxta constitutionem felicitis recordationis Sanctissimi Domini nostri Gregorii decimi quarti, nobis incumbit de qualitatibus dicti nominati aliisque omnibus quae, tam de jure quam a sacris canonibus et oecumenici concilii Tridentini decretis, requiruntur, informare, eamdemque informationem facere volentes, condictos huic actui congruos articulos concepimus; verum cum circa nativitatem, legitimitatem ac parentum ejus vitam, statum et religionem, aliaque requisita, testes aliquot in oppido seu civitate Beringensi, de qua oriundus est, audiendi sunt, ac nobis, variis hinc negotiis praepeditis, integrum non sit isthuc proficisci, ac illic per nosmetipsos supradicta peragere, hinc est quod nos, de tuis fidelitate, integritate, industria et rerum gerendarum experien-

tia plurimum in Domino confisi, tibi committimus et mandamus quatenus, assumpto tecum experto notario, accedendo personaliter quo propter hoc fuerit accedendum, evocatisque coram te testibus quibuscumque, fide dignis, ac ipsis prius per te juratis, eosdem testes audias et examines super articulis quos simul cum praesentibus transmittimus, aliosque in iisdem, loco nostri, omnimodam veritatem percuncteris; quorum quidem testium nomina, cognomina, patriam, aetatem ac dicta et depositiones fideliter in scriptis redacta, ac per te et notarium assumptum signata, una cum praesenti commissione nostra, sub sigillo tuo clausa, nobis quanto citius fieri poterit transmittas, ut postmodum omnia in publicum instrumentum redacta, manu et sigillo nostris firmata et obsignata, ad praefatum Sanctissimum Dominum nostrum Papam Innocentium X destinentur.

Datum Bruxellis, anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo quarto, mensis decembris die vigesima septima.

In quorum fidem praesentes manu nostra signavimus sigillique nostri subimpressione muniri et per notarium nostrum infrascriptum subscribi iussimus.

Sic subscriptum : Jacobus, archiepiscopus Mechliniensis.

Locus sigilli, rubrae cerae impressi.

Inferius : De mandato Illustr. et Rev. Dom. archiepiscopi inquireris praefati

Joannes de Weze, notarius. 1644.

Sequuntur articuli super quibus interrogandi et examinandi sunt testes :

In primis interrogetur nomen, cognomen, patria et aetas cujusque testis qui debet vocari ex officio domini commissarii.

1) Interrogetur an cognoscat D. Henricum Calenum et sciat ipsum esse presbyterum, S. Th. licentiatum, et nominatum episcopum Ruremundensem et quae sit causa scientiae.

2) An sit ipsius consanguineus, cognatus aut affinis, in quo gradu, et an sit nimium familiaris, emulus vel odiosus.

3) An sciat in qua civitate vel loco et diocesi R. D. promovendus sit natus, et quae sit causa scientiae.

4) An sciat eum esse natum ex legitimo matrimonio atque honestis et catholicis parentibus, quorum nomen, cognomen et patriam exprimat et quae sit causa scientiae.

5) An sciat cujus aetatis sit dictus R. D. promovendus, praesertim an expleverit annum trigesimum, et quae sit causa scientiae.

6) An sciat eum in sacris ordinibus constitutum, quibus, a quo tempore, praesertim an ante sex menses, et quae sit causa scientiae.

Facta collatione, concordant haec praemissa cum suis originalibus, quod attestor :

Christianus Servatii, notarius publicus per Concilium Brabantiae admissus, necnon venerabilis curiae episcopalis Leodiensis notarius, in oppido Beringensi residens, 1645.

Archives générales du Royaume à Bruxelles : *Archives ecclésiastiques*, n° 5319.

II. Lettre relative à la même affaire, adressée au prélat d'Averbode par le notaire apostolique Jean de Weze. — 1644, décembre 28.

Admodum Reverende in Christo Pater,

Dignabitur P. V., secundum tenorem commissionis et articulorum hisce inclusis, examinare aliquot testes idoneos ad ferendum testimonium super contentis illorum. Existimo pastorem de Beringen esse informatum de qualitatibus parentum R. D. Caleni, nominati episcopi Ruremundensis et superesse in eadem civitate seniores civos honestos, qui etiam eorum notitiam habuerunt, quos dignabitur evocare ut testimonium veritatis perhibeant. Non est opus citatione ; sufficit illos vocare et in depositione notarius qui scribet depositiones testium sic scribet :

Primus testis

Per R. D. Commissarium in testem ex officio evocatus, N. N., ponatur nomen et cognomen, aetas, patria et qualitas testis, qui in manibus R. D. Commissarii praestitit juramentum solemniter, tactis Sacrosanctis Evangeliiis, de dicenda veritate super quibus interrogabitur, et praemonitus a R. D. Commissario de vi juramenti et perjurii gravitate, et quod depositurus sit in re gravissima ac apud Omnipotentem Deum reddet rationem si in causa erit, omittendo vel non verum narrando, ut minus idoneus in praesulem Ruremundensem promoveatur.

Super primo articulo, a R. D. Commissario interrogatus, respondet. Poterit contentum articuli explicari et proponi flandrice vel gallice, prout testis novit et depositum etiam scribatur ea lingua qua ipse deponit, et petatur semper causa scientiae et dicat utrum sit aliquo

consanguinitatis vel affinitatis vinculo D. promovendo conjunctus, aut nimium familiaris, emulus vel odiosus.

Secundus testis.

Semper ante primam interrogationem scribatur ut supra, per R. D. Commissarium etc. In fine depositionis sic scribat notarius. Hisce idem deponens finivit suam depositionem, quam asserit veritatem continere et in fidem, praevia illius lectura, eamdem signavit : N. N. ita deposuit pro veritate. Ita semper subscribatur in fine.

Deinde dabit magistratus testimonium in scriptis, sub sigillo civitatis et signatura secretarii, in illa lingua qua uti solent, de vita, moribus et qualitate parentum, exprimendo nomen et cognomen patris et matris, quodque fuerint cives ejusdem civitatis, quem stylum habuerint, utrum vere catholici fuerint et a quo tempore obierint, quod testimonium dignabitur remittere.

Haec sunt de quibus R. P. V. praemonitam volui, ut omnia juxta stylum fiant.

Manens, Admod. in Christo Pater, R. P. V. humillimus servus :
Joannes de Weze.

Bruxellis, 28 decembris 1644.

Non recipiantur in testes consanguinei vel affines si alii haberi possint.

Inscriptio : Admod. R. in Christo Patri, D. abbati Averbodiensi.

Archives de l'abbaye d'Averbode, I^e section, reg. 23, fol. 212.

III. Rapport de l'abbé d'Averbode à l'archevêque de Malines sur les résultats de l'enquête faite à Beeringen. — 1645, janvier 5-7.

Reverendissimo et Illustrissimo D. D. Archiepiscopo Mechliniensi.

Nicolaus Ambrosii, humilis abbas monasterii Averbodiensis, Leodiensis dioecesis, hac in parte ad infrascripta facienda per litteras Illustrissimae vestrae gratiae rite datas et deputatas, commissarius, reverentiam et in mandatis obedientiam. Noverit Illustrissima vestra gratia quod hic inferius describuntur et annotantur omnes et singuli testes, eorundemque testium dicta et depositiones pro parte R. E. D. Henrici Caleni, nominati episcopi Ruremundensis, in vestris commissionis litteris his annexis expressa productaque coram nobis et in presentia Christiani Servatii, notarii publici, per Concilium Brabantiae admissi, necnon venerabilis curiae episcopalis Leodiensis notarii, in oppido Beringensi, ejusdem Leodiensis dioecesis, residentis, ad eum finem et effectum assumpti. Qui siquidem testes, in

forma juris testium recipiendorum producti, et per nos ex officio evocati, recepti et admissi, juraverunt, et quilibet eorum juravit solemniter, tactis per singulos et eorum quemlibet sacrosanctis Dei evangeliiis, de dicenda veritate, super quibus interrogabuntur, et praemoniti omnes et singuli testes a nobis, uti commissario, de vi juramenti et perjurii gravitate, quodque deposituri sint in re gravissima, ac apud Deum reddent rationem, si in causa fuerint, omitendo et non verum narrando, ut minus idoneus in praesulem Ruremundensem promoveatur.

Auditi vero et examinati sunt et fuerunt iidem testes in parva nostra aula monasterii nostri Averbodiensis, super contentis certorum articulorum praemissorum, dixeruntque et deposuerunt iidem testes, omnibus modo, forma ac ordine subsequentibus :

Nomina vero et cognomina, necnon dicta et depositiones testium de quibus praefertur, sequuntur ordine in hunc modum :

Anno XVIe vyff ende vyertich, den vyffden dach januarij, door den Z. E. H. Nicolaus Ambrosii, prelaet van Averbode en commissarius, in desen gedeputeert van den Alder Eerw. ende Doorluch. H. aertsbiscop van Mechelen, geroepen synde ex officio om te tuygen Michiel Briers, tot Heusden geboren, ende aldaer woonende, ende altyd geresideert hebbende, wesende het voorscreve dorp Heusden resoort ende justitiable onder die justitie van Beringen, wesende oock quarta capella, ende eertyds onder die parochie der voorscreve stadt Beringen geweest hebbende, die welcke voorscreve Michiels Briers, gedaen hebbende synen solemnelen eedt, in handen des voorscreven E. H. commissarius, mits aenroerende oock die HH. Evangelien, seyt out te wesen die seven ende seventich jaeren, scepen synde ende geweest hebbende, onder den E. H. Benthum, over die viertich jaeren, mede oock dickwils geswooren oft borgemeester des voorscreven dorps Heusden geweest hebbende, daer beneffens oock dickwils bedient hebbende aldaer het officie van kerckmeester ende heyligengheest meester, die syns gedaens eedts viermaent synde, seyt dat hy wel weet die periculen ende penen van meyneedicheyt, ende dat hy, des gedachtich synde, sal Godt voor oogen hebbende ende syne depositie.

Op het eerste articule, gevraecht synde den voorscreve getuygen van den E. H. prelaet commissarius, antwoordt ende seyt den voorscreve getuyg dat hij wel kent ende gekent heeft den S. E. H. H. Hendric Calen, ende dat van syne jonckheyt aff, ende, dat den selven priester is, licentiaet in die H. Godtheyt, ende tegenwoorde-

lyc genommeerde bisschop van Remunde, alsoo den getuygen tselve heeft hooren seggen, ende mits den voorscreven H. Calenum lange tyt buyten syn vaderlant heeft geresideert, seyt den selven nu over langen tyt niet gesien oft gesproken te hebben, wetende nochtans wel den voorscreven getuygen dat den voorgemelden E. H. Henricus Calenus is geweest pastoor tot Asch, ende naemaels tot Bruesel van S. Catlyne kercke, ende aldaer oock lantdeken.

Op den tweeden artikel seyt den getuygen dat hy niet blootbewant ende is noch maechschap, ende dat hy getuygen niet en heeft seer familiaer geweest met den voorscreven E. H. Calenus, mits geene conversatie over lanx met hem gehadt hebbende, daer beneffens ende niet te wesen affgunstich noch toegedragen singulierlyck.

Op den derden articule den voorscreve getuygen gevraecht synde, seyt dat hij wel weet dat den voorscreve E. H. Calenus geboren is tot Beringen, onder het bisdom van Luyck, oorsake synder wetentheyt seggende dat den voorgenoemde H. Calenus, geboren synde aldaer int jaer 1583, worden met die wiege, in die welcke hij was alsdoen liggende, uitgedragen a^o 1584 als die geheele stadt van Beringen, affbranden, daer by seggende den voorscreve getuigen, dat ten selven daege, als den voorscreve brant was gesciet, dat hij met die maecht syns ouders van Heusden gegaen is nar Beringen om ten huysen van den vader van den voorscreven H. Calenum (in het welck huys getuygens ouders hadden in hueringe eenen solder), te soecken eenich gelt, dwelck die voorscreve maecht aldaer hadde geborgen, ende oock het selve gelt aldaer wederom gevonden te hebben, hoowel datter yet door den brant was affgesmolten.

Op den vierden articule, den voorscreven getuygen geexamineert synde, seyt hij dat hy wel weet dat den voorscreven E. H. Calenus geboren is van wettige, eerlycke ende catholycke ouders, ende dat den vader genoemt was Joannes Calen, in synen leven borgemeester ende scepen der stadt Beeringen, aldaer oock geboren synde, ende dat syne moeder geheeten was Catharina Gevaerts, geboren van over die Maese, niet wetende precise het dorp oft die plaetse te noemen; oorsake synder wetentheyt dat hij getuygen, die selve weet ende gesien heeft tsamen te wonen als houwelycxsche lieden, ende oock die selve houwelycxsche lieden dient heeft met den wagen ende peerden, als sy nae den brant haer huys waren optimierende.

Op den vyffden articule, seyt den getuigen dat hij niet syne voorgaende predepositie geexpedieert heeft.

Op den zesden articule, aengaende die wijdinge van priesterschap,

seyt den getuygen dat hy hem insgelycx op syne voorgaende depositie heeft geexpedieert, alsoo dat den voorscreven H. Calenus niet en heeft alleenlyc over ses maenden, maer over veel jaeren priester geweest hebbende, hem altyt gecompoteert eerlyck, pryselyk ende loffelyc, ende dat den deponent de contrarien noynt gehoort en heeft.

Hier mede eynden syne depositie, diewelcke hy deponant seyt warachtich te syn, ende daer van lecture gehad hebbende, heeft die selve onderteekent.

Ita deposit pro veritate
Michiel Briers.

Op datum voorscreven :

Door den S. E. H. prelaet, commissarius in desen, opgeroepen synde, ex officio tot getuygen, Jan Valentyns, out borgemeester ende geswooren tegenwordelyc ende raetsverwante der stadt Beringen, seyt den voorscreven Valentyns geboren te syn in die voorscreve stadt Beringen, ende aldaer oock woonachtich te syn, ende in handen des voorscreven heere commissarius des solemnele eedt gedaen hebbende, mits aenroerende die H. H. Evangelien, om die waerheyt te seggen, seyt hy dat hy syns gedaente eedts sal gedachtich wesen, ende out te wesen die twee zeventich jaeren. Geexamineert synde de voorscreve getuygen, ende gevraecht van die E. H. prelaet, commissarius, op den eersten articule, seyt den voorscreven getuygen wel te kennen den S. E. H. Hendric Calenum, met den welcken den getuygen seyt schole gegan te hebben tot Beringen, weet oock wel dat den voorgemelden H. Calenum priester is, mits hij deponante geweest heeft tot Bruesel, in des voorscreven H. Calenum huys, als hy was pastoor van S. Catlynen, alwaer den getuygen hem heeft gesien den H. dienst doen, ende voorts weet den getuygen van hooren seggen dat den voorscreven H. Calenum is licentiaet in die H. Godtheyt, ende daer beneffens genommeerden bisschop van Remunde.

Op den tweeden articule seyt den deponent dat hy niet en is bloetbewant oft maechschap van den voorgemelden H. Calenum, noch dat hy deponant aen den selven niet en is familiaer, oft te seer toegedaen, noch oock affgunstich.

Op den derden articule segt den voorscreven getuygen dat hy wel weet dat den E. H. Hendric Calenum geboren is tot Beringen, in den lande ende bisdom van Luyck, mits dat die deponante hem heeft van joncx gekent, ende dat hy wel weet dat den selven Calenum is en wert gehouden voor eenen van Beringen.

Op den vierden articule seyt den getuygen dat den voorscreve E. H. Calenum geboren is van eerlycke, wettelycke, catholycke ouders, wiens vader genoemt was Jan Calen, tot Beringen ook geboren, in synen leven borgemeester en scepenen aldaer, ende secretaris des lants van Oostham, ende dat die moeder van H. Calenum voorscreven was genoemt Catharina Gevaerts, geboren van over Mase, tot Wachtendonck, soo hy deponente anders niet en weet. Oorsake synder wetentheyte adderende dat die voorscreve Jan Calen, met syne voorscreve huysvrouw, Catharina Gevaerts, syn altyt gehouden geweest voor wettige gehuysen, hebbende den voorscreven getuygen geweest met syne ouders op die feeste als Jan Calen, voorscreve was gevende synen solemnelen maeltyt van het scepen ampt van Beringen, daer beneffens oock den getuygen naemaels dichwils in het huys geweest, in het welck sy voorscreve getuygen waren binnen Beringen woonende

Op den vyffden articule seyt den deponent dat hy precise niet en weet hoe out dat den voorscreven H. Calenum is tegenwordelyck, maer weet wel, den getuygen, dat den voorgemelden H. Calenum ouder is als dertich jaren, mits het langer geleden is dat sy tsamen waren ter scholen gaende.

Op den zesden articule seyt den deponente dat hy wel weet dat den E. H. Henricum Calenum is priester, overmits hy deponente wel weet dat den H. Calenum voorgementioneert heeft geweest pastoor tot Asch, mede oock tot S. Catlynen-, binnen Bruesel, hier by voegende den voorgenoemde getuygen dat den voorscreven E. H. H. Calenum hem heeft altyt eerlyck ende loffelyck gedragen, ende gecomperteert, ende dat hy getuygen noynt en heeft yet gehoord de contrario.

Ende hier mede eyndende syne depositie, dwelcke hy seyt waerachtich te syne, ende daer van lecture gehadt hebbende, heeft die selve onderteeckent met syn eigenhand aldus :

Ita deposuit pro veritate
Jan Valentyns

Ten jaer, maent ende dage, als boven, door den E. H. prelaet commissarius in desen geroepen synde ex officio tot getuygen Wouter Biesmans, eertyts dickwils bedient hebbende het officie van gesworen oft voorganger der buytinge van Beringen, alwaer hy oock seyt geboren te zijn, ende oock tegenwordelyck woonende tot Reysel, onder die parochie der voorscreve stadt Beringen, out te syn meer als vyff ende seventich jaeren, ende in handen des voor-

screven H. Commissarius gepresteert hebbende synen solemnelen eedt, mits aenroerende die H. H. Evangelien, om die warheyt te seggen, seyt dat hy syns gedaende eedts sal gedachtich wesen, ende die periculen perjurii oft meyneedicheyt wel te weten.

Den getuygen, ondervraecht synde van den E. H. prelaet commissarius in desen, seyt op den eersten articulen dat hy deponente niet en heeft gekent den E. H. Hendric Calenum, noch met hem niet en heeft geconverseert, mits die versceydenheyt der plaetsen in die welcke den voorgenoemde H. Hendric Calenum ende den deponente in haere respective jonckheyt waren woonende. Aengaende dat den voorscreven H. Calenum soude syn in die H. Godtheyt licentiaet, oft genomineerde bisschop van Remunde, seyt den deponente hier aff niet te weten dan van hooren seggen.

Op den 2° articule segt den deponente niet te wesen van het bloetbewanschap of maechscap van den voorgemelden H. Calenum, noch oock by den selven familiair, noch affgunstich noch, oock te seer toegedaen.

Op den derden articule, seyt den getuygen niet te weten van die geboorte plaetse van die geboorte, mits die getuygen in die stadt van Beringen niet en heeft gewoont.

Op den vierden articule, segt den deponente dat hy wel gekent heeft Jan Calen, scepen tot Beringen, gehouwelyckt synde met syne huysvrouw Catharina, wiens toename hy deponente niet en kan exprimeren, diewelcke in die wandelinghe genoemt Catharina Calen, gestorven ettelycke jaren nae Jan Calen voorscreven, die welcke voorscreve Jan Calen ende Catharina worden gehouden als doen voor eerlycke, treffelycke ende catholycke personen, die welcke hadden eenen sone genoemt Hendric Calen tot Loven, soo hy deponente heeft hooren seggen, was ter scolē gaende.

Op den zesden articule, seyt den deponent daer aff niet precise en weet den ouderdom van den E. H. Henricus Calenum, maer weet nochtans dat den selven ouder is als dertich jaeren.

Op den sesden articule, seyt den deponent daer aff niet precise te weten.

Hier mede eyndende syn getuygenisse, die welcke hy deponent seyt waerachtich te syn, ende daer van lecture gehadt hebben, heeft die selve onderteckent, mits dat hy niet scrijven en can met syne merckteecken aldus

+

Anno 1645 den 7 January door den E. H. prelaet commissarius in desen, ex officio opgeroepen synde tot getuygen, Silvester G a e t-

hoffen, eertyds kerckmeester ende gesworen der stadt Beringen, out synde omtrent die 63 jaeren, binnen die voorscreve stadt Beringen geboren synde, ende aldaer woonende, gedaen hebbende synen solemnelen eedt, in handen van den voorscreven H. commissarius, daertoe aengeraekt hebbende met syne handen die HH. Godts evangelien, ende vermaent synde van die periculen ende penen van meyneedicheyt, seyt den voorscreve getuygen syne eedts gedachtich te wesen, ende die periculen ende penen van perjurii oft meynerdicheyt te weten, ende dat hy over sulcx die waerheyt sal getuygen.

Ende alsoo den voorscreven getuygen door den voorgementioneerden H. prelaet commissarius gevraecht synde op den eersten article, seyt hy dat hy den E. H. H. Hendric Calenus gekent ende gekent heeft van joncx aff, mits hy deponent wel weet dat hy voorscreve H. Calenum geboren is tot Beringen, met den welcken hy getuyge seyt gegaen te hebben van joncx aff ter scholen soo binnen die voorscreve stadt Beringen als in die universiteyt van Loven, wetende oock wel dat den voorscreven E. H. Calenum is priester, mits den deponent syne misse gedient heeft tot Asch, alwaer hy pastoor ende landtdeken was, voegende daer by dat hy deponente oock wel weet dat den voorgenoemde H. Calenum, over langen tyt heeft licentiaat in der Godtheyt geweest, ende dat hy oock tegenwordelyck is genommeerden bisschop van Remunde, gelyck hy deponente sulcx heeft hooren seggen.

Op den 2^e article segt hy deponente dat hy deponente is bloetbewant an den voorgenoemden E. H. Calenum in tertio gradu laterali, convenientes in praeavis, soo hy deponent anders niet en weet, aen den selven wesende niet seer familiaer, noch oock afgunstich oft toegedaen.

Op den derden article seyt den deponent dat den voorgemelden E. H. Calenum geboren is binnen der stadt Beringen, lant ende bisdom van Luyck; oorsake synder wetentheyt seggende dat syns deponents moeder, Agnees van d'Ursle, heeft geweest die pete als den E. H. binnen Beringen worde gedoopt.

Op den vierden article seyt den deponent dat den E. H. Calenum geboren is van wettelycke, eerlycke ende catholycke ouders, Jan Calen en Catherina Gevaerts; ter oorsaken synder wetentheyt seggende dat hy deponente die selve ouders, in den leven wesende, gekent ende gesien heeft, mede oock dat Jan Calen was geboren binnen Beringen, ende aldar geweest borgemeester ende scepen, daer benefens secretarius der justitie des lants van Oostham, den

welcken hy deponente ooc heeft gesien in die kercke van Beringen den dienst Godts te vereeren, met te singen soo musieck als anders Gregorianen sanck, ende dat die voorscreve gehuysen worden ende syn altyt gehouden geweest voor goede ende oprechte catholycke menschen.

Op den vyffden articulen seyt den voorscreve getuyge dat den E. H. Calenum is bynae van eenen ouderdom met den deponente, mits sy tsamen van joncx aff hebben geconverseert, als voor staet gedeponeert.

Op den sesden articule seyt den voorscreve deponente dat hy hem daer op geexpedieert, mits syne voorgaende depositie, wel wetende oock den getuygen dat den E. H. Calenum hem altyt heeft gedragen eerlyck, vremelyck ende pryselyck, hier mede heeft den deponent geeynt syne getuygenisse, dewelcke hy seyt waerachtich te syn, ende oorconden deses, nae voorgaende lecture, heeft die selve onderteeckent met syn eygen handt aldus :

Sylvester Gaethoffs
Ita deposit pro veritate.

Op dach voorscreve, voor den E. H. prelaet commissarius in desen, tot getuygen opgeroepen synde ex officio, Johannes Hultermans, weduwenaer, out synde ontrent die 65 jaeren, binnen Beringen geboren, ende oock woonende, gedaen hebbende synen solemnelen eedt, in handen van den voorscreven E. H. prelaet, commissarius in desen, daer beneffens aengeraekt hebbende met syne handen die HH. Evangelien, ende vermaent synde van die periculen ende penen van meyneedicheyt, seyt den voorscreve getuygen wel te weten syne penen ende periculen des selfs, ende over sulcs syns eeds te gedachtich te syn, ende dat hy die waerheyt sal getuygenisse geven.

Ende alsoo den voorscreven getuygen door den voorgementioneerden H. prelaet commissarius gevraecht synde.

Op den eersten articule seyt de deponent dat hy wel kent, ende van joncx aff gekent heeft den E. H. Hendric Calenum, den welcken hy syt te wesen priester, hebbende hem gesien misse celebreren binnen Beringen, ende dat den voorscreven H. Calenum binnen Beringen geboren is, ende dat hy deponent wel heeft hooren seggen dat hy licentiaet is inder gotheyt, ende tegenwoordelyc genoemt te syn bisschop van Remunde.

Op den 2^e articule seyt hy deponent dat hy niet en weet maechscap te syn aen den voorscreven E. H. Calenum, behoudelyck dat

haer respective ouders waeren malcanderen sceld en nicht en neve, niet nochtans wetende in wat graet, niet wesende hem te seer familiaer noch affgunstich, noch toegedan singulierlyck.

Op den 3^e article seyt den getuygen dat den E. H. Calenum geboren is binnen Beringen, in den lande van Luyck, ende dat hy altyt daer voor gehouden is, als wesende eenen Beringenaer.

Op den 4^e article. seyt den deponent dat den voorscreven E. H. Calenum geboren is van wettelycke, deuchdelycke en catholycke ouders, te weten Jan Calen ende Catharina Gevaerts ; oorsake synder wetentheytt seggende dat hy die selve gehuysen gesien ende gekent heeft ende dat sy voor gehuysen oft houwelycksche lieden gehouden werden van eenen yegelycken, ende dat Catharina Gevaerts geboren was over Mase, ontrent Wachtendonck ende dat hy deponente dickwils gesien heeft den voorscreven Jan Calen, wesende borgemeester ende scep en aldaer, sien singen in den dienst Godts, in die kercke van Beringen.

Op den vyffden article seyt die deponent dat hy precise niet en weet van die ouderdom des voorscreven E. H. Caleni, maer weet wel dat hy ouder is als 30 jaeren, mits hy deponent meer als dertich in den houwelyck staet is geweest, ende dat H. Calenus lange te bevorens was geboren.

Op den 6^{en} article seyt den deponent hen dat hy daer van geexpedieert heeft, mits syne voorgaende depositie, adderende des betuygen dat den voergementionneerde heer Calene hen altyt heeft eerlyck, deugdelyck ende pryselyck gedragen ; hier mede eyndende syne depositie, diewelcke hy segt waerachtich te syn, ende lecture gehadt hebbende, in teecken der waerheyt, heeft hy dese onderteeckent met syne eygen hande aldus :

Alsoo heb ic gedeponeert voor die waerheyt
Joannes Hultermans

Op dach voorscreve, opgeroepen synde ex officio door den E. H. commissarius Henricq P e l s e r s, eertyts armermeester ende gesworen der stadt Beringen, ende tegenwordelyck gesworen der buytinge van Beringen, ende aldaer woonende, in die voorscreve stadt Beringe geboren synde, ende gehouwelyckt, seyt out te syn ontrent die 62 jaren, gndaen hebbende synen solemnelen eedt in handen van den voerscreven H. commissarius, mits aenroerende met syne handen di HH. Godts evangelien, ende vermaent synde van die periculen van meyneedicheyt, seyt den getuygen die selve wel te weten, ende over sulcx syns eedts gedachtich te wesen, ende dat hy die waerheyt sal getuygenis geven.

Ende den voorscreven deponent door den E. H. prelaet commissarius in desen gevraecht ende geexamineert synde, seyt op den eersten articule dat hy van joncx aff gekent heeft den E. H. Henric Calenum, oorsake synder wetenheyt seggende dat hy deponent met den selven Calenum heeft te Beringen ter scholen gegaen, wetende wel dat hy priester is, ende daer voor gehouden is, mits hy deponent hem gesien heeft pastoor te Asch wesende, ende daer beneffens dat hy deponent heeft hoeren seggen dat den selven H. Calenen is licentiaet in der Godheyt, ende tegenwordelyck genommineerden bisschop van Remunde.

Op den 2^e articule seyt den getuygen aen den voergemelden E. H. Calenen niet te syn maeghe noch bloetbewart, noch aen den selven te seer familiaer, noch oock singulierlyck toegedaen noch affgunstig.

Op den derden articule seyt dat den E. H. Henricq Calenen geboren is tot Beringen, in den lande ende bisdom van Luyck ; oorsake synder wetenheyt seggende dat den deponent hem van joncx heeft gekent, ende met hem is opgewasschen, ende dat hy altyt is gehouden geweest voor eenen Beringenaer.

Op den 4ⁿ articule seyt dat den E. H. Calenen geboren is van wettelycke, deuchdelycke ende catholycke ouders, te weten Jan Calen ende Catharina Gevaerts, die welcke hy wel gekent heeft, tsamen als wettige gehuysen levende, ende van een yeder daer voor gehouden.

Op den 5ⁿ articule seyt den deponent dat den E. H. Calenen is ontrent van eenen ouderdom met den deponent, hebbende (als voorstaet) van joncx tsamen geconserveert.

Op den 6ⁿ articule seyt den deponent hen hier aff in syne voergaende depositie geexpedieert te hebbende, seggende oock den getuyge dat den E. H. Calenen altyt hen heeft gecomperteert eerlyck, deugdelyck ende pryselyck ; hier mede eyndende syne getuygenisse, diewelcke hy seyt waerachtich te syn, ende oorconde deses heeft, nae voergaende lecture, die selve onderteeckent aldus.

Ita deposit pro veritate
Henrick Pelsers.

Int jaer ende dach voorscreven door den E. H. prelaet commissarius in desen, ex officio tot getuygen opgeroepen synde, Jan Timmermans ter Hulsen, onder Beringen, geboren, maer tegenwordelyck onder Lummen woonachtich, out ontrent die 62 jaeren, gedan hebbende synen solemnelen eedt, in handen des voorscreve H. commissarius, daer toe aengeraeckt hebbende met syne handen die HH

Evangelien Godts, ende vermaent synde van die penen ende periculen van meyneedicheyt, seyt den getuygen die selve wel te weten, ende dat hy syns gedaenden eedts sal gedachtich syn, ende over sulcx die waerheyt getuygenis geven.

Ende alsoo doer den E. H. prelaet, commissarius in desen gevraecht synde, seyt op den eersten articule, dat hy wel kent den E. H. Henricus Calenen, ende dat van joncx aff, mits hy met den selven heeft ter scholen gegaen tot Beringen, ende dat hy heeft hoeren seggen dat den selven H. Calenen priester is ende licentiaet in der Godtheyt, ende nu tegenwordelyck genoemden bisschop van Remunde.

Op den 2ⁿ articulen seyt niet maechtlich noch bloetbewant te syn, ten waere seer wyt, daer van den deponent ten sekerheit weet aff te seggen, niet te seer familiaer noch oock te seer toegedaen noch affgunstich.

Op den 3ⁿ articule seyt dat den voorgemelden E. H. Calenen geboren is in den lande 't bisdom van Luyck, in die stadt Beringen, hebbende den voorscreve deponent met hem van joncx aff verkeert, ende daer hy van een yeder is gehouden voor een Beringener.

Op den 4ⁿ articule seyt den deponent dat den E. H. Henricus Calenum geboren is van wettige, deuchdelyck ende catholycke ouders, te weten Jan Calen ende Catharina Gevaerts, diewelcke hy wel weet geweest te hebben catholycke ende wettelycke huysen, ende van een yeder daer voir gesenden te syn, niet wetende waer den selve gehuis geboren syn.

Op den 5ⁿ articule seyt den deponent dat den E. H. Calenen was bynae van eenen ouderdom gelyck den voerscreven getuygen, hen hier boven aff geexpedieert heeft.

Op den 6ⁿ articule seyt den getuygen dat hy precise niet ende weet wanneer dat den E. H. Henric Calenen is gewyt geweest tot priester, maer weet wel dat sulcx langer geleden is als ses maenden, hier by voegende dat den voorgementioneerden H. Calenen hem altyd heeft gedraeyen eerlyck, pryselyck ende deuchdelyck, hier mede sluytende syn getuygenissen, dewelcke hy seyt waerachtich te ende nae voergaende lecture, heeft die selve des toerconde onderteeckent

Ita deposuit pro veritate
Jan Timmermans.

ANNEXE

Lettre du prélat d'Averbode, Mathias Valentyns, au président du collège des théologiens à Louvain, à l'effet de recommander Henri Van der Caelen pour l'obtention d'une bourse dans le dit collège.
1604, février 4.

Eximie Domine,

Quamquam tuam reverentiam sua sponte in probos et bonae spei studiosos plurimum propensam atque benevolam non ignoro, rogatus tamen, eamdem obnixè rogo ut, vacantibus sui collegii bursis, magistrum Henricum Calenum, praesentium latorem, mihi quidem in aliquo consanguinitatis gradu conjunctum, tuae vero reverentiae sympatrietum, contra nonnullorum consilium theologiae studium summe anhelantem, eatenus commendatum habere dignetur, quatenus optatum studium bursae subsidio auspicari et absolvere valeat. Nam licet honestis simul et mediocris fortunae parentibus natus sit, solam tamen habens matrem superstitem, aliis praeterea prolibus praegravatam, suo studendi voto, nisi sublevamine mediante, diu potiri non poterit; de quo tamen dolendum foret: ut enim boni dicitur ingenii, ita et diligentiae modestiaeque singulariter commendari audivi. Quapropter iterum rogo, ut qui se per se commendabilem praestat, tuae reverentiae beneficio vel favore, obtineat quae ad sua persequenda studia necessario petit. De caetero et me et nostros fratres tuae Reverentiae unice commendans, Deum ex animo oro ut eamdem diutissime incolumen conservet.

Raptim, hac 4 februarii 1604.

Subscriptum: Tuae Eximiae Reverentiae,
deditissimus

f. Mathias Valentini, abbas Averbodiensis
licet indignus.

Superscriptio: Eximio Domino Johanni Clario, S. Th. professori,
theologorum collegii praesidi longe dignissimo,
Lovanii.

Archives de l'abbaye d'Averbode, I^e sect., rég. n° 276, fol. 1vo.